

Aleksandra Spsychalska
(Uniwersytet Wrocławski)

SPRAWOZDANIE Z 5TH GLOBAL CONFERENCE ON GENOCIDE, 26–30 CZERWCA 2016 JEROZOLIMA

ABSTRACT

REPORT FROM THE 5TH GLOBAL CONFERENCE ON GENOCIDE, JUNE 26–30, 2016, JERUSALEM

On June 26–30, 2016, an international 5th Global Conference on Genocide took place in Jerusalem. The conference was entitled: Intersections: Holocaust Scholarship, Genocide Research, and Histories of Mass Violence. It was organized by International Network of Genocide Scholars in cooperation with Hebrew University and Van Leer Institute. During three session days, over 200 scholars from all over the world presented their research concerning the issue of genocide, the Holocaust and mass violence.

KEYWORDS: scientific conference, genocide, Holocaust, INOGS

SŁOWA KLUCZOWE: konferencja naukowa, ludobójstwo, Holocaust, INOGS

W dniach 26–30 czerwca 2016 r. w Jerozolimie odbyła się piąta edycja ogóln światowej konferencji naukowej poświęconej problematyce ludobójstwa organizowanej przez International Network of Genocide Scholars¹, tym razem przy współpracy z Uniwersytetem Hebrajskim

---

¹ INOGS powstało w styczniu 2005 w Berlinie. Stowarzyszenie zrzesza badaczy zbrodni ludobójstwa i Holocaustu z całego świata. Wydaje międzynarodowe czasopismo *Journal of Genocide Research*; więcej na temat organizacji na: <http://inogs>.

w Jeruzolimie oraz Instytutem Van Leer². Tematem przewodnim obrad były związki i zależności między studiami nad Holocaustem i badaniami nad innymi przypadkami ludobójstw czy historii masowej zbrodni.

Spotkanie naukowców z całego świata odbywało się w miejscu szczególnym – mieście, w którym obok siebie koegzystują cztery różne społeczności i które od lat targane jest przemocą powodowaną jakże żywym konfliktem izraelsko-palestyńskim. Nie dziwi zatem fakt, iż emocje konferencja wzbudzała na długo zanim do niej doszło. Organizatorzy musieli zmierzyć się z ostrą krytyką, zarówno ze strony środowisk proizraelskich, jak i propalestyńskich. Te pierwsze zarzucały im oraz uczestnikom antysemityzm, wyrażając oburzenie, że w ramach wydarzenia tego rodzaju podejmowana jest w ogóle tematyka Nakby³. Te drugie z kolei wzywały do bojkotu konferencji z uwagi na miejsce jej organizacji, podkreślając, że w ich opinii Izrael sam prowadzi politykę ludobójczą. Skandalicznym jest zatem według nich fakt, iż to w tym kraju, na Uniwersytecie Hebrajskim, zaplanowano dyskusję o genocydzie, jego historii i mechanizmach zapobiegania. Na temat ten rozgorzała nawet dyskusja w izraelskich mediach, do uczestników wysyłane były zaś prywatne maile nawołujące do rezygnacji z udziału w wydarzeniu. Obustronna krytyka wydała się

---

com/; natomiast na temat samej konferencji na: <http://www.inogs2016.org/> [dostęp: październik 2016].

- 2 Więcej o Van Leer Institute na: <http://www.vanleer.org.il/en> [dostęp: październik 2016]. Wśród Partnerów Konferencji znaleźli się: The Avraham Harman Institute of Contemporary Jewry (The Hebrew University of Jerusalem), The Leonard Davis Institute for International Relations (The Hebrew University of Jerusalem), The Faculty of Law (The Hebrew University of Jerusalem), The Harry S. Truman Institute for the Advancement of Peace (The Hebrew University of Jerusalem), The Richard Koebner Minerva Center for German History (The Hebrew University of Jerusalem), The Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism (The Hebrew University of Jerusalem), The Department of American Studies (The Hebrew University of Jerusalem), The Louis Frieberg Center for East Asian Studies (The Hebrew University of Jerusalem), Louise Bethlehem of the Program in Cultural Studies (The Hebrew University of Jerusalem), The Authority for Research and Development (The Hebrew University of Jerusalem), The Israel Office of the Rosa Luxemburg Stiftung, The Open University of Israel, The Stephen Roth Institute for the Study of Contemporary Antisemitism and Racism (Tel Aviv University), The Faculty of Humanities and Social Sciences (Ben-Gurion University of the Negev), The Armenian Community of Jerusalem, Instytut Polski w Tel Avivie.
- 3 Nakba – exodusu Palestyńczyków towarzyszący powstaniu Izraela 13 maja 1948 roku.

być jednak najlepszym dowodem na to, iż organizatorzy nie uciekali od dyskusji na najbardziej kontrowersyjne tematy. Dołożyli oni wszelkich starań, by wypełnić standardy akademickiej rzetelnej dyskusji, żadna wypowiedź czy referat nie był blokowany. Co więcej, wydaje się, że międzynarodowe grono uczestników wniosło pewien powiew świeżości i obiektywnego, zewnętrznego spojrzenia na tą problematykę.

Konferencję otworzyło przemówienie pana Adama Diengi – Specjalnego Doradcy Sekretarza ONZ ds. Zapobiegania Ludobójstwu⁴ – poświęcone problematyce zapobiegania zbrodni ('Preventing Genocide Today: Applying the Lessons of the Past to Protect Future Generations'). Dieng podkreślał znaczenie badań nad mechanizmami ludobójstwa w systemie jego prewencji. Wyraził także nadzieję, że dzięki badaniom nad naturą zbrodni i wspólnemu współdziałaniu wszystkich państw na arenie międzynarodowej uda się ją skutecznie powstrzymać. Trudno było jednak oprzeć się wrażeniu, iż słowa Dienga miały raczej charakter sloganów, życzeń i ogólnikowych deklaracji – brak było tu natomiast konkretnych i precyzyjnych wskazówek dotyczących działania w przyszłości.

Wykład p. Dienga i wieczorny bankiet w urokliwym kampusie Uniwersytetu Hebrajskiego na wzgórzu Mount Scopus zapoczątkował trzy dni pełne intensywnych obrad. W ramach każdego z nich codziennie odbywały się trzy bloki sesyjne, każdy składający się z sześciu lub siedmiu równolegle prowadzonych paneli. Łącznie odbyło się zatem 53 paneli, w czasie których wygłoszono ponad 200 prelekcji. Na konferencję przybyli badacze z całego świata: Armenii, Australii, krajów europejskich (Belgii, UK, Holandii, Szwecji, Niemiec czy Francji), USA, Meksyku, Gwatemali, Indii, Nigerii, Rwandy, RPA czy Ugandy⁵. Uniwersytet Wro-

---

4 Adama Dieng od 2012 r. pełni funkcję Specjalnego Doradcy Sekretarza Generalnego ONZ ds. Zapobiegania Ludobójstwu; wcześniej zaangażowany był w prace Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy oraz prace nad stworzeniem Afrykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Ludów. Przez 10 lat pełnił funkcję Sekretarza Generalnego Międzynarodowej Komisji Prawników z siedzibą w Genewie. Więcej o nim na: <https://www.un.org/sg/en/content/profiles/adama-dieng> [dostęp: październik 2016].

5 Reprezentowali oni najbardziej znamienite światowe ośrodki naukowe, m.in. Harvard University, U.S. Holocaust Memorial Museum, Clark University, Queen's University, The University of Queensland, University of California, University of London, Johannesburg Holocaust and Genocide Centre, NIOD Institute for

clawski i Pracownię Badań Praw Orientalnych reprezentowała autorka niniejszego tekstu – mgr Aleksandra Spychalska, która w referacie „Raphael Lemkin’s concept of cultural genocide – archaic idea or relevant project?” (panel: Genocide Conceptualization and Prevention) prezentowała wyniki swoich badań w ramach prac nad rozprawą doktorską.

Formuła obrad przyjęta przez Organizatorów – z oczywistych względów zroszciała z uwagi na dużą liczbę uczestników i niezwykle szeroki zakres poruszanej tematyki – zmuszała jednak do wyborów pomiędzy kolidującymi ze sobą wystąpieniami. Tymczasem właściwie każdy z referatów stał na niezwykle wysokim poziomie – poruszano w nich najbardziej kontrowersyjne tematy, analizowano aktualną problematykę, prezentowano wyniki nowatorskich na skalę światową badań. Pozostaje jedynie żałować, że niemożliwym było wysłuchanie każdego z nich.

Sesje panelowe przerywane były wykładami oraz sesjami plenarnymi. Jako key-note speakerzy wystąpili prof. Atina Grossmann⁶ (The Cooper Union), która w swoim wystąpieniu zatytułowanym „Remapping Death and Survival: Jewish Refugees and Lost Memories of Displacement, Trauma, and Rescue on the Margins of the Holocaust” poruszyła problematykę losu żydowskich uchodźców w Azji w czasie II Wojny Światowej oraz prof. Charles S. Maier⁷ (Harvard University), z referatem poświęconym narracjom dotyczącym XX-wiecznego kolonializmu, niewolnictwa i ludobójstwa (w wystąpieniu pt. „Contending and Demanding Narratives: Genocide, Slavery, Colonialism”). Z kolei pierwsza z sesji plenarnych poświęcona została problematyce traumy kolektywnej i tożsamości narodowej po doświadczeniach zbrodni ludobójstwa w społeczności

---

War, Holocaust, and Genocide Studies, University of Toronto, Holocaust Museum Houston, University of Cambridge, czy University of Paris-Sorbonne.

- 6 Atina Grossmann – wykłada na the Cooper Union, specjalizuje się w historii Niemiec i women’s gender studies; współautorka *Crimes of War: Guilt and Denial in the Twentieth Century*; The New Press, Nowy Jork 2002., autorka *After the Nazi Racial State: Difference and Democracy in Germany and Europe*; University of Michigan Press, 2009. Więcej o niej na: <https://cooper.edu/humanities/people/atina-grossmann> [dostęp: październik 2016].
- 7 Charles S. Maier – profesor historii na Uniwersytecie Harvarda, autor licznych książek, m.in.: *The Unmasterable Past: History, Holocaust, and German National Identity*, Harvard University Press, 1988; *Once within Borders: Territories of Power, Wealth, and Belonging since 1500* Harvard University Press, 2016, *Leviathan 2.0: Inventing Modern Statehood*, Harvard University Press, 2014; więcej o nim na: <http://history.fas.harvard.edu/people/charles-maier> [dostęp: październik 2016].

żydowskiej, palestyńskiej, armeńskiej i afrykańsko-amerykańskiej. W ramach sesji tej wystąpili: Marzuq Al-Halabi⁸, Yair Auron⁹, Aida Boudjikianian¹⁰, Susan O'Donovan¹¹ oraz Manuela Consonni¹². Najwięcej emocji, jeszcze tuż przed samą konferencją wzbudziła ostatnia z sesji poświęcona konfliktowi izraelsko-palestyńskiemu, zatytułowana „The INoGS in Jerusalem – What Does It Mean to Study the Holocaust and Genocide in Israel/Palestine, A Site of Conflict?”. W sesji głos zabrali: Sidra DeKoven Ezrahi¹³, Yehudit Kol-Inbar¹⁴, Dan Michman¹⁵, funkcję moderator pełnił

-
- 8 Marzuq Al-Halabi – dziennikarz, pisarz, poeta i krytyk literacki; opublikował wiele esejów i artykułów, większość z nich po arabsku. Zajmuje się problematyką stosunków żydowsko-arabskich, konfliktem żydowsko-arabskimi i żydowsko-palestyńskim oraz sposobami jego rozwiązania; arabską kulturą i literaturą, naukami społecznymi i filozofią, w tym filozofią etyki i prawa, problematyką Holocaustu i Nakby.
  - 9 Yair Auron – profesor na Open University of Israel; zajmuje się problematyką ludobójstwa i współczesnym judaizmem. Opublikował wiele esejów i książek, głównie na temat ludobójstwa i wpływu Holocaustu na tożsamość żydowską w Izraelu i Europie m.in: *The Banality of Indifference: Zionism and the Armenian Genocide*, Transaction Publishers, 2001.
  - 10 Aida K. Boudjikianian – bada Armeńską Diasporę, aktualnie pracuje nad publikacją poświęconą jej historii.
  - 11 Susan Eva O'Donovan-Associate Professor na Wydziale Historii Uniwersytetu w Memphis; pełniła funkcję redaktora w Freedmen & Southern Society Project na Uniwersytecie w Merylnad a także czasopiśmie British American Nineteenth-Century History Association – *American Nineteenth-Century History*. Specjalizuje się w historii afroamerykańskiej ze szczególnym uwzględnieniem problematyki niewolnictwa i emancypacji.
  - 12 Manuela Consonni – Associate Professor w Department of Jewish History and Contemporary Jewry. Od 2015 r. pełni funkcję Dyrektora Vidal Sassoon International Center for the Study for Antisemitism.
  - 13 Sidra DeKoven Ezrahi – profesor emerytowana Comparative Literature na Uniwersytecie Hebrajskim. Visiting professor na Uniwersytetach Duke, Princeton, Yale, Michigan, Dartmouth i Toronto. Autorka wielu książek, m.in: *The Holocaust in Literature*, University of Chicago Press, 1980; *Booking Passage: Exile and Homecoming in the Modern Jewish Imagination*, University of California Press, 2000.
  - 14 Yehudit Kol-Inbar – do niedawna Dyrektor Museums' Division w Yad V; wcześniej przewodniczyła Departamentowi Sztuki i Muzeów w izraelskim Ministerstwie Edukacji i Kultury. Autorka wielu artykułów i kuratorka licznych wystaw, poświęconych głównie problematyce sytuacji kobiet i dzieci w czasie Holocaustu.
  - 15 Dan Michman – profesor emerytowany Modern Jewish History oraz Dyrektor Finkler Institute of Holocaust Research na Uniwersytecie Bar-Ilan, Przewodniczący International Institute for Holocaust Research and Incumbent w Yad Vashem.

zaś: Alon Confino¹⁶. Mimo wcześniejszych deklaracji z zaproszenia do udziału w panelu nie skorzystał przedstawiciel środowisk palestyńskich. Niektórzy z uczestników zauważyli, iż zapewne spowodowane byłoby to nierównym rozkładem sił w dyskusji (3 przedstawiciele żydowskich i 1 palestyński). Inni tłumaczyli to samą niechęcią naukowców palestyńskich do udziału w wydarzeniach organizowanych przez stronę żydowską. Dla obserwatorów zewnętrznych uderzającym był przede wszystkim fakt, iż nawet na takim międzynarodowym wydarzeniu, gdzie wśród niezależnych naukowców, w ramach debaty akademickiej, która przecież winna rządzić się swoimi prawami, każda ze stron mogła zaprezentować swoje racje i zarzuty, a strona palestyńska nie skorzystała z tej możliwości.

Sesje panelowe zostały pogrupowane tematycznie. I tak w programie konferencji znalazły się sesje poświęcone badaniom nad Holocaustem (Holocaust jako paradygmat – historiografia i pamięć; polskie spojrzenie na Shoah; władza i siła – rola policji w gettach żydowskich; problematyka antysemityzmu; motywacje sprawców zbrodni; Holocaust a Nakba, Holocaust i przemoc polityczna we Włoszech w czasie II Wojny Światowej), genocydom w czasach kolonialnych, ludobójstwem rwandyjskim i armeńskim, roli ideologii i religii, kwestii sprawstwa zbrodni, płciowymi aspektami zbrodni, problematyce negocowania ludobójstwa i jego prawnym konsekwencjom, konceptualizacji zbrodni i jej zapobiegania, ochrony ludności cywilnej w XX i XXI wieku czy swoistej polityce sprawiedliwości po zbrodni¹⁷. Co ważne, organizatorzy przewidzieli także odrębny panel poświęcony osobie Rafała Lemkina („A Grain of Salt”: Genocide Legal History beyond the Lemkin Myth) – twórcy samej

---

Członek redakcji i rad doradczych wielu czasopism: *Yad Vashem Studies, Holocaust and Genocide Studies, Zeitschrift für Genozidforschung*. Autor wielu książek: *Holocaust Historiography: A Jewish Perspective. Conceptualizations, Terminology, Approaches and Fundamental Issues*, Mitchell Vallentine & Company 2003; *The Emergence of Jewish Ghettos During the Holocaust*, Cambridge University Press 2014.

16 Alon Confino – profesor historii na Uniwersytecie Virginia i Uniwersytecie Ben-Guriona; zajmuje się przede wszystkim współczesną historią Niemiec i Europy, problematyką pamięci, tożsamości, narodowości i metod historycznych. Jest autorem wielu książek, m.in.: *Foundational Pasts: The Holocaust As Historical Understanding*, Cambridge University Press 2012; *A World Without Jews: The Nazi Imagination from Persecution to Genocide*, New Haven: Yale University Press 2014.

17 Szczegółowy program konferencji wraz z abstraktami każdego z wystąpień i krótką informacją na temat prezentującego dostępny jest na stronie www konferencji: <http://www.inogs2016.org/> [dostęp: październik 2016].

koncepcji zbrodni ludobójstwa w prawie, nieco zapomnianemu przez polską historiografię. Niezwykle interesujące referaty wygłosili Rotem Giliadi z Uniwersytetu w Helsinkach („‘Troubles of Our Own’: Lemkin, the Genocide Convention, and the Jewish State”) oraz James Loeffler z Uniwersytetu Virginia („Becoming Cleopatra: The Forgotten Jewish Politics of Raphael Lemkin”).

Obradom towarzyszyły żywiołowe i owocne dyskusje, które wielokrotnie z powodu ograniczeń czasowych kontynuowane były w kuluarach i trwały do długich godzin wieczornych.

Ostatni dzień konferencji był dniem wydarzeń towarzyszących, w ramach których uczestnicy mogli zwiedzić muzeum Yad Vashem, Wschodnią część Jerozolimy lub kwaterę ormiańską na Starego Miasta. Konferencję wieńczył pokaz filmu *The Look of Silence* Joshuy Oppenheimera oraz rozmowa z reżyserem, w której udział wzięły także Debórah Dwork¹⁸ oraz Kartika Pratiwi¹⁹.

Jerozolimska konferencja była jednym z najważniejszych naukowych spotkań poświęconych tematyce badań nad ludobójstwem, które miały miejsce w tym roku. Konferencja przyszłoroczna zorganizowana zostanie tym razem przez International Association of Genocide Scholars w Brisbane w Australii. Tematem przewodnim będzie ‘Sprawiedliwość i Zapobieganie Ludobójstwu’.

Bibliografia

- Auron Y., *The Banality of Indifference: Zionism and the Armenian Genocide*, Transaction Publishers 2001.
- Bartow O., Grossman A., Nolan M. (red.), *Crimes of War: Guilt and Denial in the Twentieth Century*, The New Press, Nowy Jork 2002.

---

¹⁸ Debórah Dwork – Founder i Dyrektor Strassler Center for Holocaust and Genocide Studies na Uniwersytecie Clark – jednego z najlepszych i najbardziej znanych ośrodków badań nad ludobójstwem. Zajmuje się przede wszystkim problematyką Holocaustu i jego historią.

¹⁹ Kartika Pratiwi – niezależna badaczka, absolwentka studiów kulturowych w Dżakarcie. Od 2008 roku jest częścią Kotakhitam Forum – niezależnej organizacji, która skupia się na badaniach, organizacji warsztatów, przygotowywaniu filmów dokumentalnych poświęconych i służących zmianie społecznej.

- Chin R., Fehrenbach H., Eley G., Grossmann A., *After the Nazi Racial State: Difference and Democracy in Germany and Europe*, University of Michigan Press 2009.
- Confino A., *A World Without Jews: The Nazi Imagination from Persecution to Genocide*, New Haven: Yale University Press, 2014.
- Confino A., *Foundational Pasts: The Holocaust As Historical Understanding*, Cambridge University Press 2012.
- DeKoven Ezrahi S., *Booking Passage: Exile and Homecoming in the Modern Jewish Imagination*, University of California Press 2000.
- DeKoven Ezrahi S., *The Holocaust in Literature*, University of Chicago Press 1980.
- Maier Ch.S., *Leviathan 2.0: Inventing Modern Statehood*, Harvard University Press 2014.
- Maier Ch.S., *Once within Borders: Territories of Power, Wealth, and Belonging since 1500*, Harvard University Press 2016.
- Maier Ch.S., *The Unmasterable Past: History, Holocaust, and German National Identity*, Harvard University Press 1988.
- Michman D., *Holocaust Historiography: A Jewish Perspective. Conceptualizations, Terminology, Approaches and Fundamental Issues*, Mitchell Vallentine & Company 2003.
- Michman D., *The Emergence of Jewish Ghettos During the Holocaust*, Cambridge University Press 2014.